

DIENT PUBLIC RELATIONS
EN INTERNATIONALE BETREKKINGEN

KONINGS DAG - 15 NOVEMBER 2015

TOESPRAAK VAN DE KAMERVOORZITTER N.A.V DE TERRORISTISCHE AANSLAGEN IN PARIJS

Sire, Mevrouw,
Koninklijke Hoogheden,
Mevrouw de Voorzitter van de Senaat,
Mijnheer de Eerste Minister,
Dames en Heren, in uw titels en hoedanigheden,
Geachte Collega's,
Dames en Heren,

Het is met ontsteltenis en afschuw dat wij vrijdagavond hebben vernomen dat het barbaarse terrorisme eens te meer onze Franse burens heeft getroffen, deze keer met een omvang zonder voorgaande. Elk verloren leven is een drama. Wat kan men dan ook zeggen als het leven van zo velen wordt verwoest. Mijn gedachten gaan uit naar alle families, verwanten, vrienden. Zij gaan ook uit naar de gewonden, voorgoed getraumatiseerd; naar iedereen die op de een of andere manier met deze aanslagen werd geconfronteerd.

Na de aanslagen tegen Charlie Hebdo en de Hyper Cacher op 7 januari, aanslagen die vooral de vrijheid van meningsuiting en een welbepaalde gemeenschap wilden treffen, is het nu onze manier van leven zelf waaraan de krachten van het obscurantisme zich hebben vergrepen. Een optreden in de Bataclan, een ontspannende voetbalavond in het Stade de France, gezellige momenten in een restaurant of op een terras van een grote boulevard, onze manier van ontspannen is nu het doelwit gebleken.

De daders van deze schandelijke misdaad gingen zover in hun lafheid dat ze er zelfs hun eigen leven ervoor gaven.

Wij moeten alle democratische krachten mobiliseren; met alle kracht onze gehechtheid uitroepen aan de waarden die aan de intense hoop van elke mens beantwoorden.

Het terrorisme is de belangrijkste uitdaging waarmee wij allen op dit ogenblik geconfronteerd worden. Laat ons schouder aan schouder deze beproeving weerstaan. Ik ben er namelijk van overtuigd dat de vrijheid altijd sterker zal zijn dan de barbarij. Het is in die geest dat ik, in samenspraak met mijn collega van de Senaat en met de Eerste minister, beslist heb om deze plechtigheid van het Koningsfeest 2015 te laten doorgaan, maar we willen het gebeuren een meer ingetogen karakter geven, uit respect voor de talloze slachtoffers van de aanslagen in Parijs.

Ik geef nu het woord aan mevrouw de Ambassadeur van Frankrijk die erop stond bij ons aanwezig te zijn.

Mag ik u vragen een minuut stilte in acht te nemen ter nagedachtenis van de talloze slachtoffers van deze aanslagen.

Siegfried Bracke

TOESPRAAK VAN DE KAMERVOORZITTER OVER VERDRAAGZAAMHEID

Sire, Mevrouw,

Koninklijke Hoogheden,

Mevrouw de Voorzitster van de Senaat,

Mijnheer de Eerste Minister,

Dames en heren in uw ambten en hoedanigheden,

Waarde Collega's,

Dames en heren,

Twee dagen na de grootste aanslag uit de Franse geschiedenis – is het welhaast een cliché te zeggen dat verdraagzaamheid een belangrijke deugd is.

Dit zou dus mijn kortste speech ooit kunnen zijn. Verdraagzaamheid is goed; onverdraagzaamheid is slecht. Wie zijn wil oplegt aan een ander is slecht en onverdraagzaam; wie de andere anders laat zijn en hem daarin aanvaardt is goed en tolerant.

Maar misschien is dat iets te makkelijk. Aristoteles zegt dat de deugd altijd het midden houdt tussen twee ondeugden. En u weet het : na Aristoteles is er nauwelijks nog iets zinnigs gezegd.

De ondeugden waartussen verdraagzaamheid volgens Aristoteles (en professor Storme) het midden houdt zijn de “klassieke” onverdraagzaamheid, gebaseerd op bijzonder sterke gevoelens over deze of gene praktijk, en anderzijds de totale onverschilligheid. De deugd van de verdraagzaamheid is dus een evenwichtsoefening: wanneer de eigen overtuiging absoluut is of compleet relatief, dan is er van verdraagzaamheid geen sprake.

Dat spanningsveld wordt ook evident in de intellectuele genealogie van de tolerantie, in de historische wording ervan. In onze geschiedenis heeft de tolerantie in de eerste plaats de vorm aangenomen van de *permissio comparativa*: “*minus malum toleratur, ut maius tollatur*”, een kwaad wordt getolereerd omdat het verdrijven ervan een nog groter kwaad is.

In het canoniek recht van de Middeleeuwen werd bijvoorbeeld prostitutie op die manier “gedoogd”. Natuurlijk was prostitutie een kwaad, maar Thomas Van Aquino bijvoorbeeld schreef dat het verdrijven van dat kwaad “de samenleving door driften zou verstoren”. Prostitutie werd uitgeoefend in “*maisons de tolérance*”, en dus passief getolereerd.

Ook in de islam kent men het verschil tussen iets wat verboden is (haram) en iets wat geen enkel moreel probleem stelt (mubah), en iets wat afkeurenswaardig is, maar niet verboden (makrah).

Vormen van passieve tolerantie zijn in elke religie en in elke cultuur te vinden, maar bij ons wordt die passieve tolerantie aangevuld met actieve tolerantie : de overtuiging dat een veelheid van culturen, religies, kleuren en smaken, perspectieven... ook an sich verrijkend werkt voor een samenleving, overigens zonder daarom per se alle expressies van die verschillende culturen en tradities verrijkend te vinden.

Als we rond ons kijken in de wereld, dan kunnen we alleen tot de vaststelling komen dat die actieve tolerantie, het actieve pluralisme ook, een veel zeldzamer goed is. Het is het voorrecht van een liberale democratie, en dat heeft alles te maken met de morele onderbouw die de grondwetten van de liberale democratie hebben. Ik kan jullie allemaal het uitstekende boek *The Righteous Mind* van de Amerikaanse psycholoog Jonathan Haidt aanraden.

Zijn belangrijkste inzicht is dat moraliteit niet alleen iets is dat van doen heeft met de ratio, maar het is ook een soort zintuig, waarbij we vijf morele “instincten” hebben.

De twee meest evidente zijn schade en rechtvaardigheid, die overigens wederkerig zijn. Dat is de Gulden Regel – *do unto others as you would have them do unto you*. Doe aan een ander wat je wil dat jou wordt gedaan. Dit vind je in bijna alle culturen en religies, maar dit is ook te vinden in de liberale, democratische orde. Dat is ook de basis voor het schadebeginsel van John Stuart Mill : wat een ander schaadt is bij wet verboden, wat een ander geen schade toebrengt is toegestaan.

De tweede belangrijke pijler is de gelijkheid voor de wet – *equality before the law* – die aanvankelijk over discriminatie door de overheid ging, maar later ook van toepassing is geworden op discriminatie tussen burgers onderling. Het zijn de pijlers die de actieve tolerantie en het actieve pluralisme onderbouwen.

Maar daar stopt het dus niet, volgens Haidt. Moraliteit wordt ook bepaald door al dan niet loyaal gedrag tegenover de groep waartoe we behoren. De in-group. Daarmee gaan overigens respect voor gezag en zuiverheid in de leer hand in hand samen. De sporen van dat soort moraliteit is in vele rechtsstelsels nog altijd terug te vinden.

- Op het verraden van de in-groep – het eigen volk – staat in bepaalde Westerse landen nog steeds de doodstraf.
- Op afvalligheid staat in sommige andere landen nog altijd de doodstraf.
- Nog steeds zijn er vele landen die seks met instemming tussen mensen van hetzelfde geslacht strafrechtelijk gaan verbieden.

Moraliteit is dus Waarheid met grote W, maar ze kan ook verblinden om in wezen immorele dingen te doen ten aanzien van mensen die ons morele kader niet lijken te delen.

Vraag is nu of het antwoord daarop is dat we de actieve tolerantie harder moeten verdedigen ? Dat we een moraal moeten prediken die alleen op het schadebeginsel gebaseerd is ? Ik weet dat niet zeker. Ik denk bijvoorbeeld aan wat een week of twee terug is gebeurd aan de Amerikaanse universiteit Yale.

Naar aanleiding van Halloween heeft het Comité Interculturele Zaken daar een email gezonden aan de studenten om hen te vragen bewust om te gaan met hun verkleedkleden. Er werd tegelijk gewaarschuwd tegen kostuums met indianenveren of tulbanden. Er werd gewaarschuwd voor de zwarte schmink van Zwarte Piet.

In de mail stond een lijst van maar liefst 13 vragen die studenten zich moesten stellen om na te gaan of een verkleedkostuum wel gepast was, en er was ook nog een link naar een pagina waar een opsomming stond van “veilige” en incorrecte kostuums.

Een van de professoren heeft die mail beantwoord met een aantal bedenkingen, ik citeer :

“I don’t wish to trivialize genuine concerns about cultural and personal representation, and other challenges to our lived experience in a plural community. [...] I wonder if we should reflect more transparently, as a community, on the consequences of an institutional (which is to say: bureaucratic and administrative) exercise of implied control over college students.”

Het gevolg van dat bijzonder genuanceerd statement was een open brief van studenten en zelfs andere faculteitsleden van Yale waarin het ontslag van deze professor werd geëist.

Toen haar echtgenoot – een decaan van Yale - in gesprek ging met betogende studenten, werden van hem excuses geëist voor de email van zijn vrouw. Toen hij die excuses niet wou geven, werd ook zijn ontslag geëist onder luid gejoel.

Je kan dus zo hard overtuigd zijn van de morele superioriteit van de actieve tolerantie dat je er actief onverdraagzaam van wordt. Niet alleen tegenover de vermeende “dader”, maar zelfs tegenover zijn verwanten.

Haidt zou niet verbaasd zijn: moraliteit verbindt, maar moraliteit verblindt ook. En dat is niet het privilege van de bange blanke man, dat is ook zo bij studenten aan een Amerikaanse elite-universiteit.

Zo erg is het hier niet, maar ook ons enthousiasme voor culturele verrijking en actieve tolerantie is soms zo groot, dat we ons hoeden voor kritiek op culturele praktijken van etnisch-culturele minderheden die we anders volstrekt onaanvaardbaar zouden vinden.

Ook bij ons is er steeds vaker de tendens om het schadebeginsel zo ver door te trekken dat ook het schaden van de gevoelens (per definitie subjectief) van de leden van een minderheidsgroep als onverdraagzaam wordt gezien ... Ik heb het hier over de door sommigen geregeld gestelde vraag over "wie wij wel denken dat we zijn als we IS veroordelen, terwijl onze bijbel ook vol wreedheden staat ? Dat is geen karikatuur voor alle duidelijkheid, het werd onlangs bijna letterlijk gezegd door een bekend Vlaamse schrijver. Dat gebeurt evengoed in de Franstalige wereld : denk aan Emmanuel Todd, de Franse intellectueel die zei dat de steunmarsen na de aanslag op Charlie Hebdo vooral hadden plaatsgevonden daar waar het meeste joden zijn vervolgd tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Dat is puur postmodernisme, waarbij wie tot een etnisch-culturele minderheid behoort per definitie gelijk heeft, want - is de redenering - hij zit vaak in een kwetsbare sociale positie.

Daarbij wordt natuurlijk gemakshalve vergeten dat ook binnen etnisch-culturele minderheden gewoon machtsverhoudingen bestaan, en dat het relativisme over bepaalde culturele praktijken misschien wel gewoon in het nadeel is van de meest kwetsbaren in die gemeenschappen. Niet zelden zijn dat vrouwen, kinderen, mensen met een andere geaardheid... Wie daar anders over denkt, wordt regelmatig verdacht gemaakt met -ismen en fobiën.

Dames en heren,

Echte tolerantie, en moraliteit die verbindt in plaats van verblindt, kan maar gevonden worden wanneer ze in zekere mate is geïnstitutionaliseerd in het recht. Onze fundamentele vrijheden bepalen de grenzen waarbinnen burgers van allerlei gezindten hun anders-zijn kunnen beleven en ook verantwoordelijk kunnen zijn. De vrijheid van geweten en godsdienst, de vrijheid van meningsuiting en drukpers, van vereniging en onderwijs... Omdat het zo essentieel is dat verschillende opvattingen aan bod kunnen komen moeten onze grondrechten juist een ruimte scheppen waarbinnen iedereen zich kan verenigen, zijn eredienst kan beleven, zijn onderwijs inrichten.

De tolerantie die wij dankzij die geïnstitutionaliseerde vrijheden hebben bereikt is ondubbelzinnig een schitterende morele vooruitgang, maar ze reikt wel alleen maar tot daar waar ze de minimale maatschappelijke cohesie in gevaar brengt. Die minimale maatschappelijke verbinding is het evolutionaire doel van onze moraal, en daarzonder kan de democratische samenleving niet bestaan. Een samenleving zonder voldoende gemeenschappelijke publieke cultuur kan uiteindelijk niet anders dan balkaniseren, in een verzameling van geatomiseerde individuen waar de som niet langer groter is

dan de delen, en waar de zorg voor de zwaksten als gevolg daarvan moeilijker wordt om te garanderen.

John Locke schreef in zijn beroemde essay over verdraagzaamheid woorden die echt van toepassing zijn: "Echte tolerantie impliceert niet dat je ieders mening respecteert, maar dat je probeert om mensen van mening te doen veranderen. Alleen moet je dat niet met geweld doen, maar met woorden." Daarom kan ik niet voldoende onderstrepen hoe belangrijk de vrijheid is, een vrijheid die vandaag de dag onder druk staat."

127 mensen hebben voor deze vrijheid een zware tol betaald : ze hebben het met de dood bekocht.

En laten we wel wezen. Afdingen of inleveren op die fundamentele vrijheid omwille van de kwetsbaarheid van gevoelens waarvoor religie een schijnbaar alibi moet leveren, dreigt uiteindelijk alleen de maatschappelijke samenhang aan te tasten. De Charlie Hebdo's van deze wereld onthullen de domheid van het fundamentalisme. Fundamentalisten interpreteren hun morele code altijd absoluut, zij zijn niet in staat tot empathie, niet in staat de dingen te bekijken vanuit verschillende invalshoeken. "Satirists expose those who are incapable of laughing at themselves and teach the rest of us that we probably should", schrijft de Amerikaanse columnist David Brooks.

Een tolerante samenleving verbiedt het vrije woord niet, maar ze geeft wel verschillend gewicht aan verschillende sprekers. Wie verstandig en onderbouwd spreekt, zal in aanzien worden gehouden. Wie intolerant en racistisch is, zal scheef worden bekeken. Het woord is vrij, maar de aandacht die we voor die woorden krijgen moet in een democratische samenleving afhangen van de kwaliteit van onze argumenten en de beleefdheid waarmee wij die argumenten verdedigen. Beleefdheid die per definitie geweldloos en vredelievend is.

Ik dank u.